

EKOROZVOJ

Metodika vzorkovania pevných materiálov a vôd

SAŽP, Štrbské pleso, marec 2016

***RNDr. Miroslav Holubec, CSc.,
mholubec@gmail.com***

Pevné materialy- normy

- ISO 10381 - part 5. Version 4 - june 23.1993 Soil Quality - Sampling.
- STN 46 57 35 "Priemyslové komposty."
- STN 46 53 10 "Odber, úprava a chemické rozbory pôdnych vzoriek pre agrochemické skúšky pôd"
- Jednotné metódy pre analytickú kontrolu odpadov (JMAKO)
- Metodický pokyn MŽP SR č.20. Odber vzoriek odpadov.

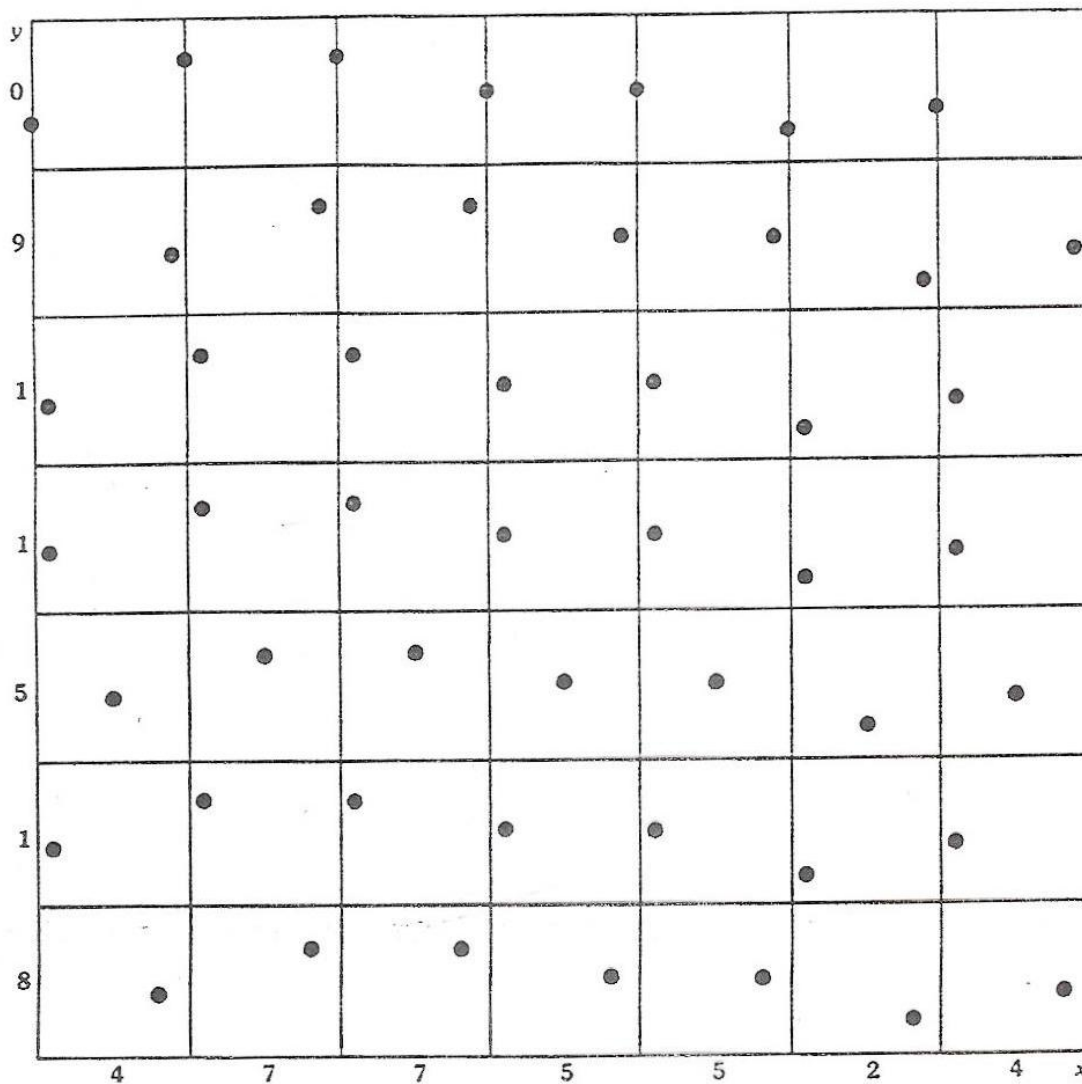
- STN 01 5030 - Stanovenie zrnitosti sitovým rozborom.
- STN 01 5110 - Vzorkovanie materiálov.
- STN 01 5111 - Vzorkovanie sypkých a zrnitých materiálov.
- STN 01 0511 - Vzorkovanie kvapalin a pastovitých materiálov.
- STN 65 0511 - Vzorkovanie zrnitých hmôt.
- STN 65 0512 - Vzorkovanie kvapalin.
- STN 65 6005 - Vzorkovanie.
- STN 68 4041 - Všeobecné smernice pre vzorkovanie.
- STN 83 0530 - Chemický a fyzikálny rozbor povrchovej vody - Časť 2 - Odber vzoriek.
- STN 83 0550 - Fyzikálno-chemický rozbor kalov - Časť 2 - Odber vzoriek.

Stratégia vzorkovania

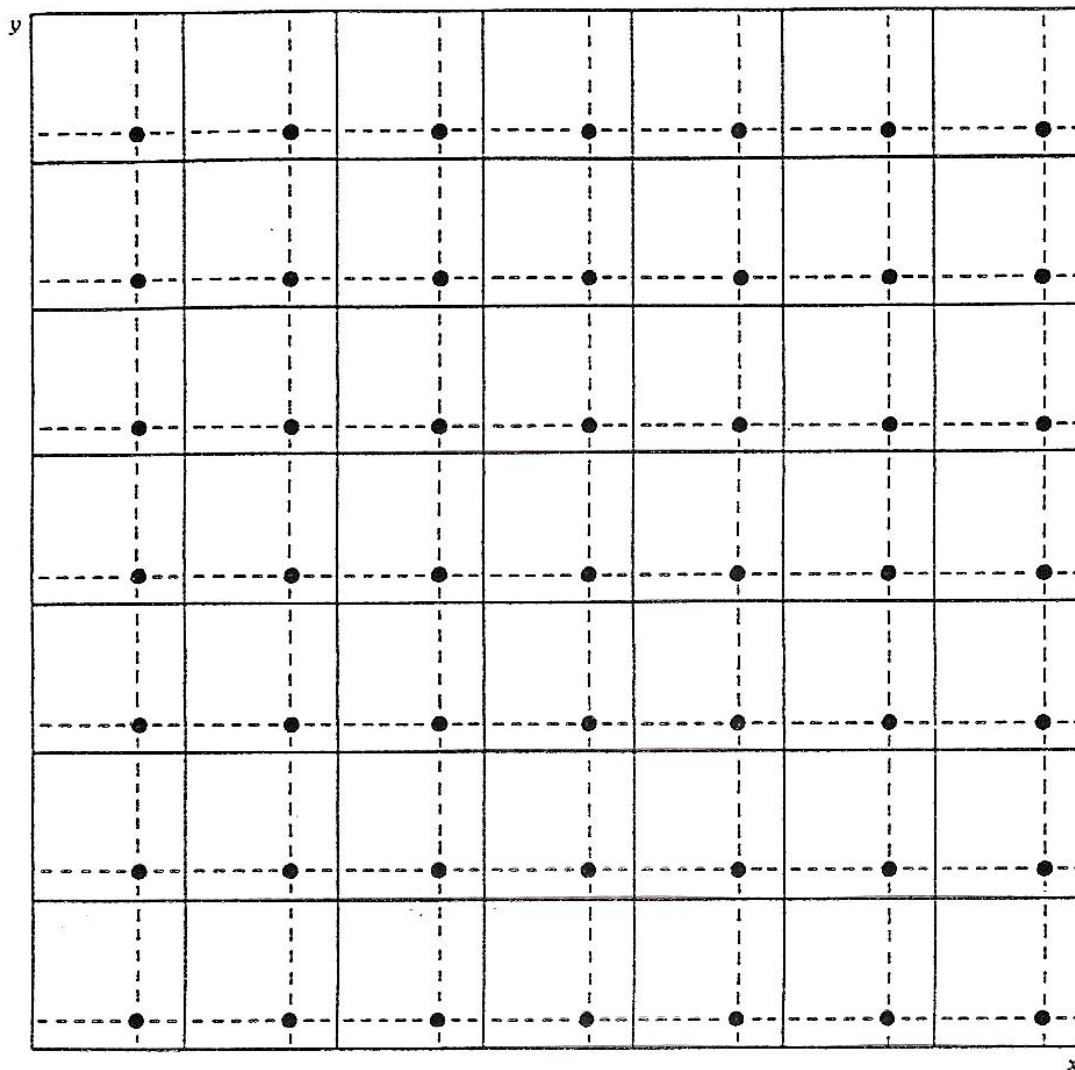
Mapovanie rozsahu znečistenia v hornej kontaktnej zóne

- Náhodné vzorkovanie. Koordináty vzorkovacích bodov môžu byť získané z prvých štyroch stĺpcov Fischerových a Yatesových (1963) tabuliek náhodných čísiel. Prvé dva stĺpce udávajú hodnotu x-ovej koordináty a druhé dva y-ovej koordináty.
- Siet'ové náhodné vzorkovanie. Touto metódou určenia pozorovacej siete je celková plocha rozdelená do buniek (ktoré môžu byť štvorcové, trojuholníkové, šesťuholníkové a pod.) a v každej je jeden a viac vzorkovacích bodov vybraných náhodne
- Systematické vzorkovanie, pri ktorom vzorkovacie body sú rozmiestnené do pravidelnej siete
- Systémovo náhodné vzorkovanie je kombináciou systémového a náhodného vzorkovania. Sledovaná plocha je rozdelená do buniek (zvyčajne štvorcových) a vzorkovacie body sú v ňom určené otáčaním základnej schémy.
- Nerovnovážne vzorkovanie využíva podrobnú znalosť potenciálnych zdrojov znečistenia, pričom sa zrealizuje prvá fáza prieskumu s menším počtom objektov a zistené znečistené oblasti sú postupne ohraničované väčším počtom objektov s využitím siet'ového vzorkovania

Siet'ové náhodné vzorkovanie

Systematické vzorkovanie – pravidelná sieť

Zonálne vzorkovanie

Vrchná kontaktná zóna so zonálnym doplnením

- Základom je plošný prieskum podľa popísaných schém doplnené vo vybraných bodoch zonálnym prieskumom do hĺbky 1 m pod minimálnu hladinu podzemnej vody s odberom vzoriek 1-2 m. Približne 1/10 zonálnych vzorkovacích bodov je lokalizovaná v centre znečistenia..

Úplný zonálny prieskum

- Umožňuje s veľkou pravdepodobnosťou určiť priestorovú lokalizáciu znečistenia. Vychádza z plošného mapového zobrazenia realizovaného pre jednotlivé úrovne až do hĺbky 1 m pod maximálnu hladinu podzemnej vody. Poskytuje úplné informácie pre spracovanie bilancií obsahu znečisťujúcich látok a návrh rozsahu sanácie.

- *Mapové zobrazenia so zonálnym doplnením*
- Základom je podrobný plošný prieskum podľa popísaných schém. Takéto zobrazenie je doplnené vo vybraných bodoch zonálnym prieskumom do hĺbky 0,5 - 1 m pod minimálnu hladinu podzemnej vody s odberom vzoriek po 0,5 - 1 m odvrátanej hĺbky alebo pri zmene geologického profilu. Približne 1/10 zonálnych vzorkovacích bodov je lokalizovaná v centre znečistenia. Ostatné vzorkovacie body je potrebné lokalizovať na predpokladaný okraj znečistenej oblasti pre určenie jeho hranice. Údaje o výskyte voľnej fázy znečistenia výrazne pomáhajú pri plánovaní lokalizácie vzorkovacích bodov. Spôsob vzorkovania sa zvolí podľa hĺbky vzorkovania a petrografického zloženia horniny.
-
- *3/ Úplný zonálny prieskum*
- Takýto prieskum umožňuje s veľkou pravdepodobnosťou určit priestorovú lokalizáciu znečistenia a jej hodnotovú úroveň. Vychádza z plošného mapového zobrazenia realizovaného pre jednotlivé úrovne až do hĺbky 1 m pod maximálnu hladinu podzemnej vody. Poskytuje úplné informácie pre návrh rozsahu sanácie.

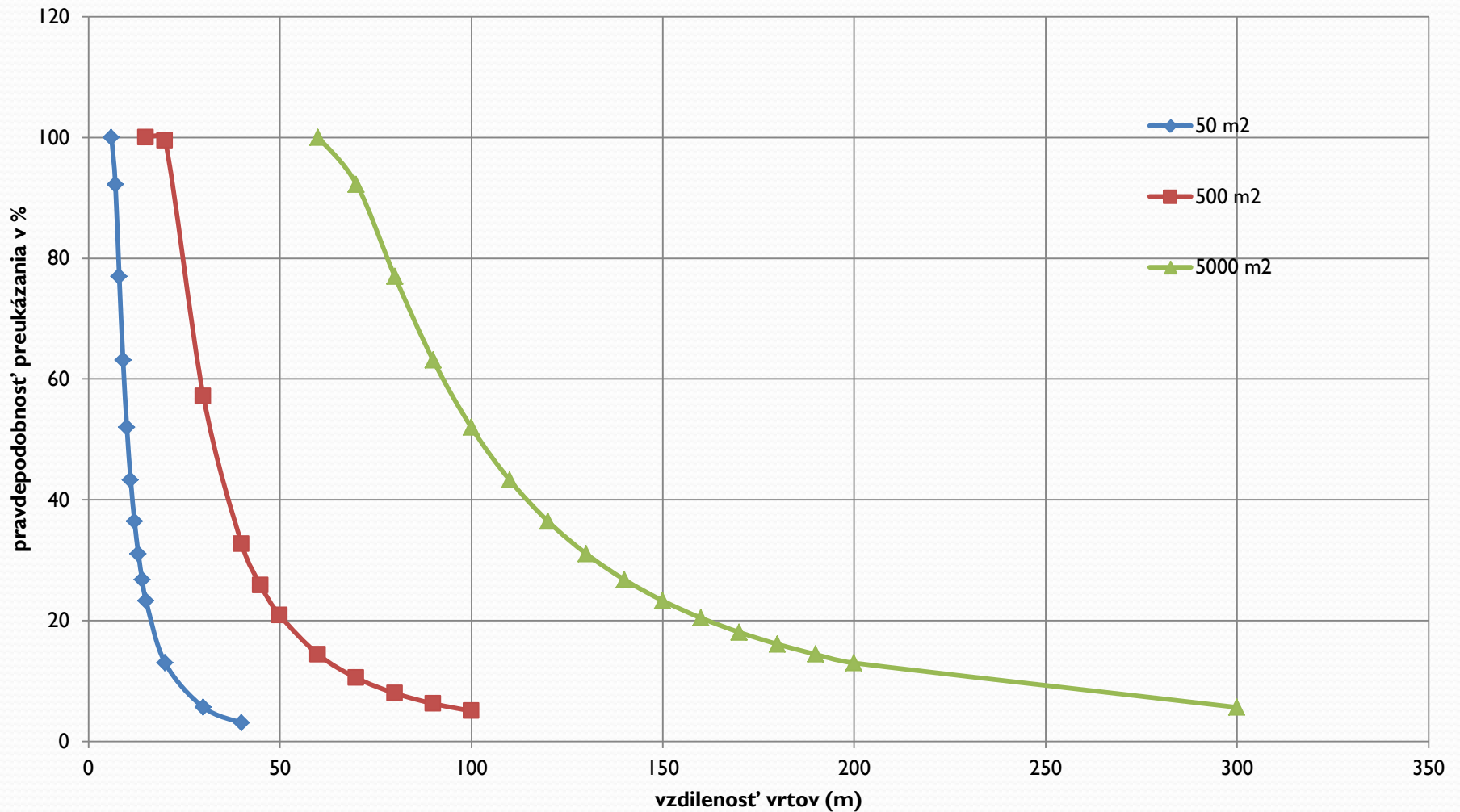

Počty vrtov

Zeminy 0-1 m:

Územie	m ²	Preukázaný objem m ³	Pravdep. preukázania	Vzdialenosť sond m	Počet sond	Typ sondy
Celková plocha riešeného bloku	201 717					
Plocha zastavaného územia	60 027	500	80	25	96	Vrty do 1 m (betóny) 86
Plocha železničných zvrškov (7 857 m)	15 714	50	80	31	253	Kopaná sonda
Zvyšná plocha	125 976	500	80	25	202	Kopaná sonda

Pravdepodobnosť preukázania znečistenia

Zeminy 1-3 m:

Územie	m ²	Preukázaný objem m ³	Pravdep. preukázania	Vzdialenosť sond m	Počet sond	Typ sondy
Celková plocha riešeného bloku	201 717					
Plocha zastavaného územia	60 027	5000	80	78	10	Vrt
Zvyšná plocha	141 690	5000	80	78	23	Vrt

Získanie vzoriek

- vrtnými prácami (ručné alebo pojazdné vŕtacie súpravy,
- špirálovým vzorkovačom do 0,5-2 m (v pieskoch aj hlbšie)
- sondovacou tyčou 0,5-2m
- výkopom, alebo priamo z výkopu

Vzorky odoberáme po celej vertikále s intervalom 1 m alebo pri zmene geologického profilu do hĺbky až 1 m pod minimálnu hladinu podzemnej vody

Vzorkovanie zemín znečistených málo prchavými látkami

Sú súčasťou zmesí látok hlavne v pásme prevzdušnenia a pri starších a dlhotrvajúcich zdrojoch znečistenia

- Odber dokonalej bodovej vzorky nie je možný
- Odoberajú sa čiastkové objemy v hĺbkovom intervale
- Objem vzorky z vrtania dosahuje niekoľko dm³, pri väčších vrtných priemeroch niekoľko desiatok dm³.
- Pre laboratórne analýzy potrebné odobrať objem vzorky 0,1 - 1 dm³ a pre reprezentatívny odber je potrebné jej **kvartovanie**. Vzorka sa uloží na čistú a suchú podložku, chránenú pred slnkom a dažďom, premieša sa a rozruší na častice menšie ako 1 cm a znovu sa pomieša. Je potrebné stanoviť podiel častíc väčších ako 1 cm, ktoré nie sú vhodné pre následné chemické analýzy a výsledok analýzy prepočítať na celkovú hmotnosť vzorky. Takto získaná hrubá vzorka sa kvartáciou zmenší na objem 2- 3 dm³, ktorý sa použije na odber vzoriek.

Vzorkovanie zemín s prchavými látkami

- Pevné látky s čerstvým znečistením, znečistených silne prchavými organickými látkami (CIU, BTEX, rozpúšťadlá a pod.) sa nekvartujú
- Vzorky je potrebné ihneď po odbere vzduchotesne uzavrieť do sklenených vzorkovacích fliaš alebo vzduchotesných nádob
- Vzorkovnice majú byť plné
- Vzorky pri transporte a skladovaní je potrebné chladiť na teploty menej ako 10 st C, najlepšie zmraziť

Vzorkovnice, skladovanie, transport

- Vzorky sa odoberajú do úplne naplnených sklenených, alebo iných nádob s plynotesným uzáverom
- Skladujú a transportujú sa pri teplote menej ako 10 st. C.
- Vzorkovnice musia byť označené štítkom, na ktorom je uvedený názov odberného profilu, meno vzorkovača, dátum a podiel častíc presahujúcich 3 cm.
- Analýzu je najlepšie vykonať do 24 hodín pri vzorkách s prchavými látkami, alebo ich stabilizovať zmrazením, alebo extrakciou a do 3 dní pri neprchavých látkach, do 10 dní pri kovochoch.

ODBER VZORIEK ZEMÍN PRI DEKONTAMINÁCII

Vzorky odoberáme:

- a/ pri nakladaní, alebo vykladaní v pravidelných časových intervaloch počas celého nakladania a vykladania (dyna mická metóda).
- b/ z naloženého dopravného prostriedku po odstránení asi 20 cm vrchnej vrstvy. Jednotlivé vzorky sa odoberajú z rôznych miest rovnomerne rozmiestnených po celom ložnom objeme (statická metóda).
- c/ zo základok (úložných objemov) dekontaminovaných zemín pred a po ich založení po odstránení najmenej 20 cm vrchnej vrstvy, najmenej z 30 miest základky rovnomerne rozmiestnených po celom úložnom objeme.

Vody

- **STN EN ISO 5667-1 Kvalita vody. Odber vzoriek. Časť 1: Pokyny na návrhy programov odberu vzoriek a techniky odberu vzoriek**
- **STN EN ISO 5667-1 Kvalita vody. Odber vzoriek. Časť 1: Pokyny na návrhy programov odberu vzoriek a techniky odberu vzoriek**
- **STN EN ISO 5667-3 Kvalita vody. Odber vzoriek. Časť 3: Pokyny na konzerváciu vzoriek vody a manipuláciu s nimi**
- **STN EN ISO 5667-3 Kvalita vody. Odber vzoriek. Časť 3: Pokyny na konzerváciu vzoriek vody a manipuláciu s nimi**
- **STN ISO 5667-14 Kvalita vody. Odber vzoriek. Časť 14: Pokyny na zabezpečenie kvality pri odbere environmentálnych vzoriek vody a manipulácii s nimi**
- **STN ISO 5667-18 Kvalita vody. Odber vzoriek. Časť 18: Pokyny na odber vzoriek podzemnej vody zo znečistených miest**

Cieľ

Cieľom vzorkovacích prác je získať objektívnu informáciu o prítomnosti a obsahu jednotlivých zložiek podzemnej vody. Metóda a technika vzorkovania by mala zabezpečovať, že:

- vzorkovacie zariadenie nebude ovplyvňovať vzorku
- zariadenie neobsahuje časti, na ktorých by mohlo dochádzať k sorpcii a desorpcii látok
- vzorkovacia metóda neovplyvní obsah znečisťujúcich látok vo vzorke

Prieskumné objekty

- Vybudovanie jedného objektu s perforáciou v celej zvodnenej vrstve s filtrom, alebo bez neho (úplné vrty), ktorý umožňuje preukázať zonálnosť kvality podzemnej vody len v malej miere.
- Vybudovaním jedného objektu s perforáciou vo vodorovnej vrstve po častiach, vystrojením a izoláciou dvoch a viacej polôh filtrov pomocou použitia pažnicových pakrov a manžiet, alebo cementáciou a intervalovou perforáciou.
- Vybudovaním samostatných pozorovacích objektov do rôznej hĺbky s perforáciou v požadovanom hĺbkovom horizonte a odizolovanou hĺbkovou úrovňou nad i pod vzorkovaným horizontom.

Základné typy vrtov

DRAFT INTERNATIONAL STANDARD

ISO/DIS 5667-18

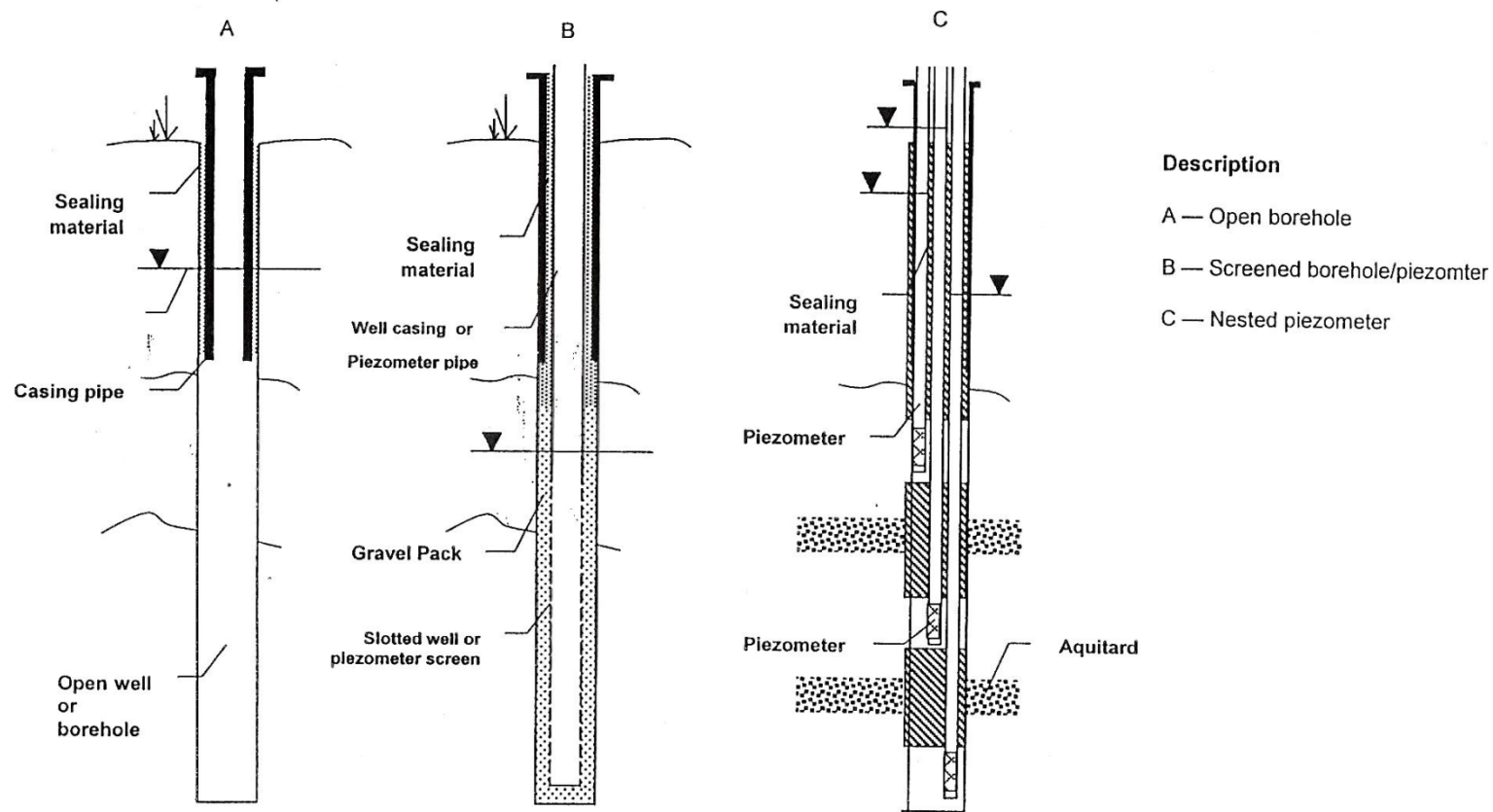
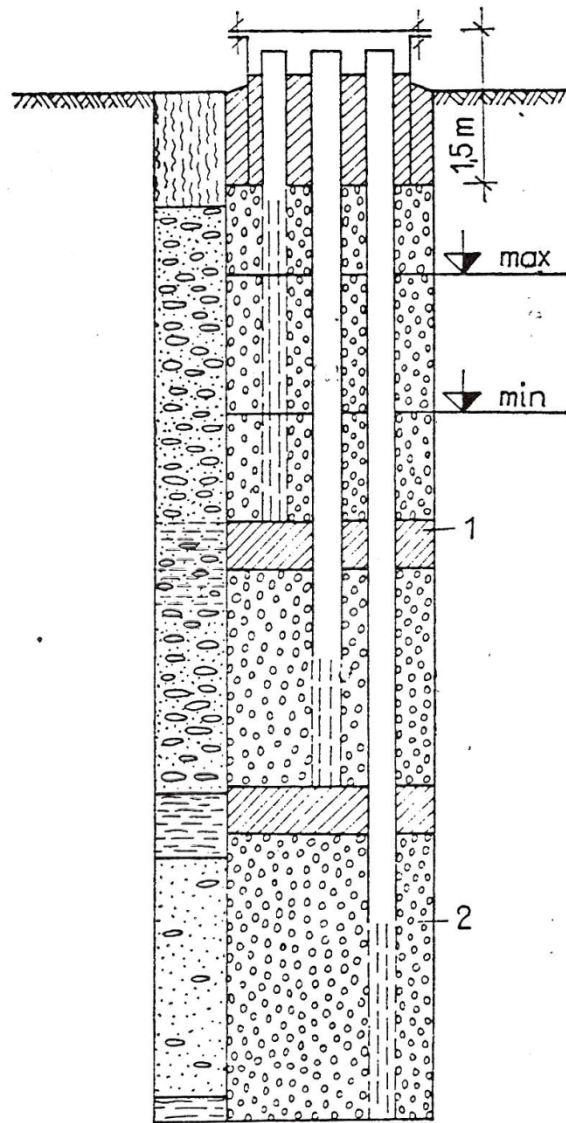

Figure 2 — Major types of monitoring installation

Združené vrty

Vzorkovanie podzemných vôd

Vzorkovanie podzemných vôd má tri hlavné fázy:

- odstránenie stagnujúcej vody vo vrte
- vzorkovanie
- úprava, transport a skladovanie vzorky

Straty pri vzorkovaní

- straty koncentrácie znečisťujúcej látky pri odbere
- straty koncentrácie znečisťujúcej látky pri doprave a skladovaní
- straty koncentrácie znečisťujúcej látky pri analýze

Vhodnosť vzorkovacích metód z hľadiska sledovaných ukazovateľov kvality podzemnej vody (ISO/DIS 5667-18).

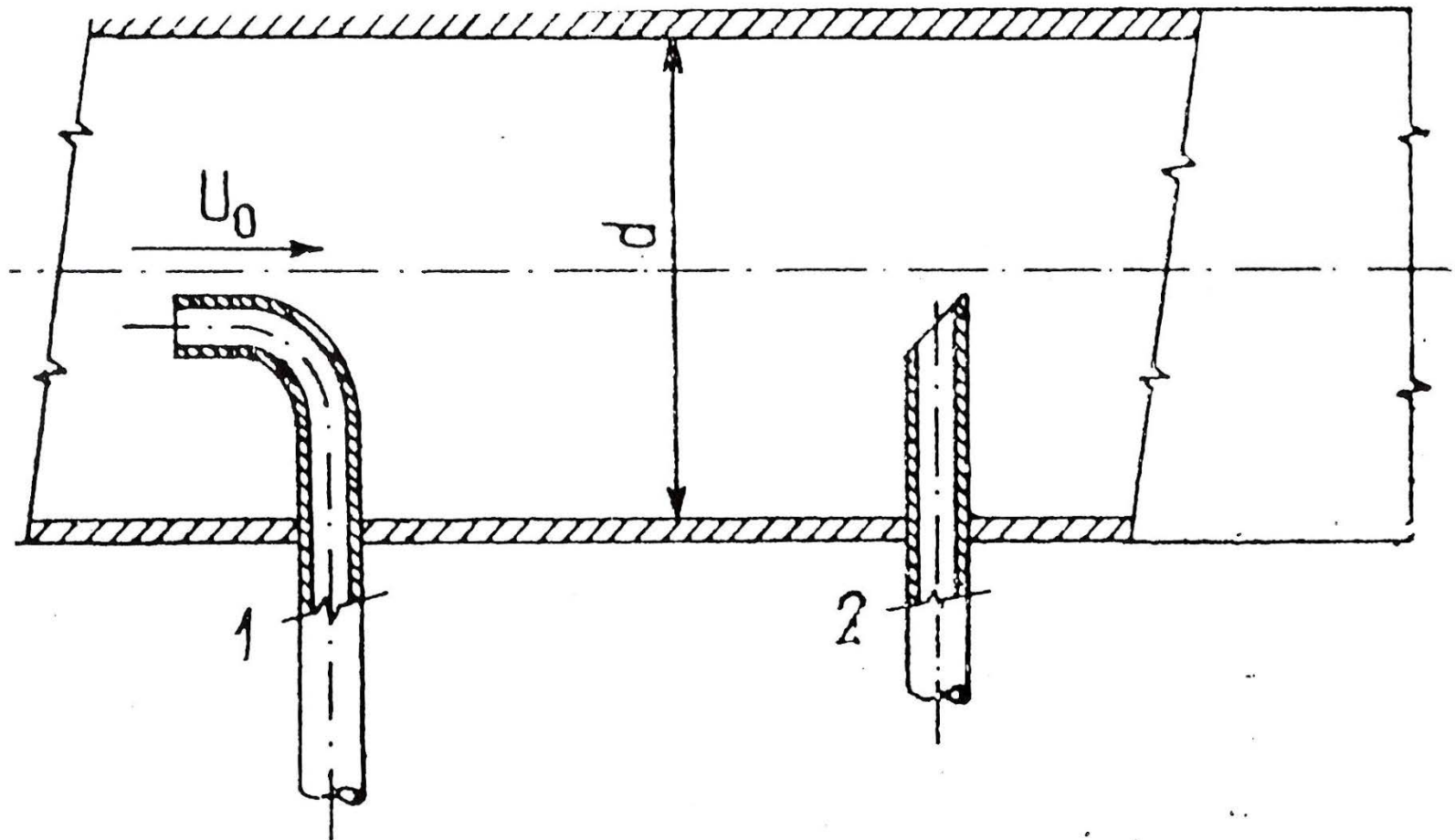
	Ukazovateľ kvality podzemnej vody (☺ - vhodná, ☹ možné)												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Vzorkovacia technika													
Hĺbkový vzorkovač – otvorený	☺		☺		☺	☺	☺		☺		☺		☺
Hĺbkový vzorkovač – s uzáverom	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺
Ručné čerpadlo so spätnou klapkou	☺	☺	☺		☺	☺	☺		☺				☺
Pneumatický vzorkovač s membránou	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺	☺
Pneumatické vzorkovanie bez membrány	☺				☺	☺	☺		☺				
Mamutka (gas lift)	☺				☺	☺	☺						
Ponorné čerpadlo	☺	☺	☹	☹	☺	☺	☺	☹	☺	☹	☹	☹	☹
Povrchové čerpadlo	☺				☺		☺		☺				☺

1. Elektrolytická vodivosť	2. pH
3. KNK, ZNK	4. Oxidačno - redukčný potenciál
5. Základné ióny	6. Ťažké a stopové kovy
7. Dusičnany	8. Rozpustené plyny (O ₂ , CO ₂ , H ₂ S, NH ₃ , Rn, atď)
9. Neprchavé organické látky	10. Prchavé organické látky (NEL, BTEX, TCE, PCE atď)
11. TOC, CHSK _{Mn,Cr} , NEL, BSK	12. TOX (organické halogenované uhľovodíky
	13. Biologické a mikrobiologické ukazovatele

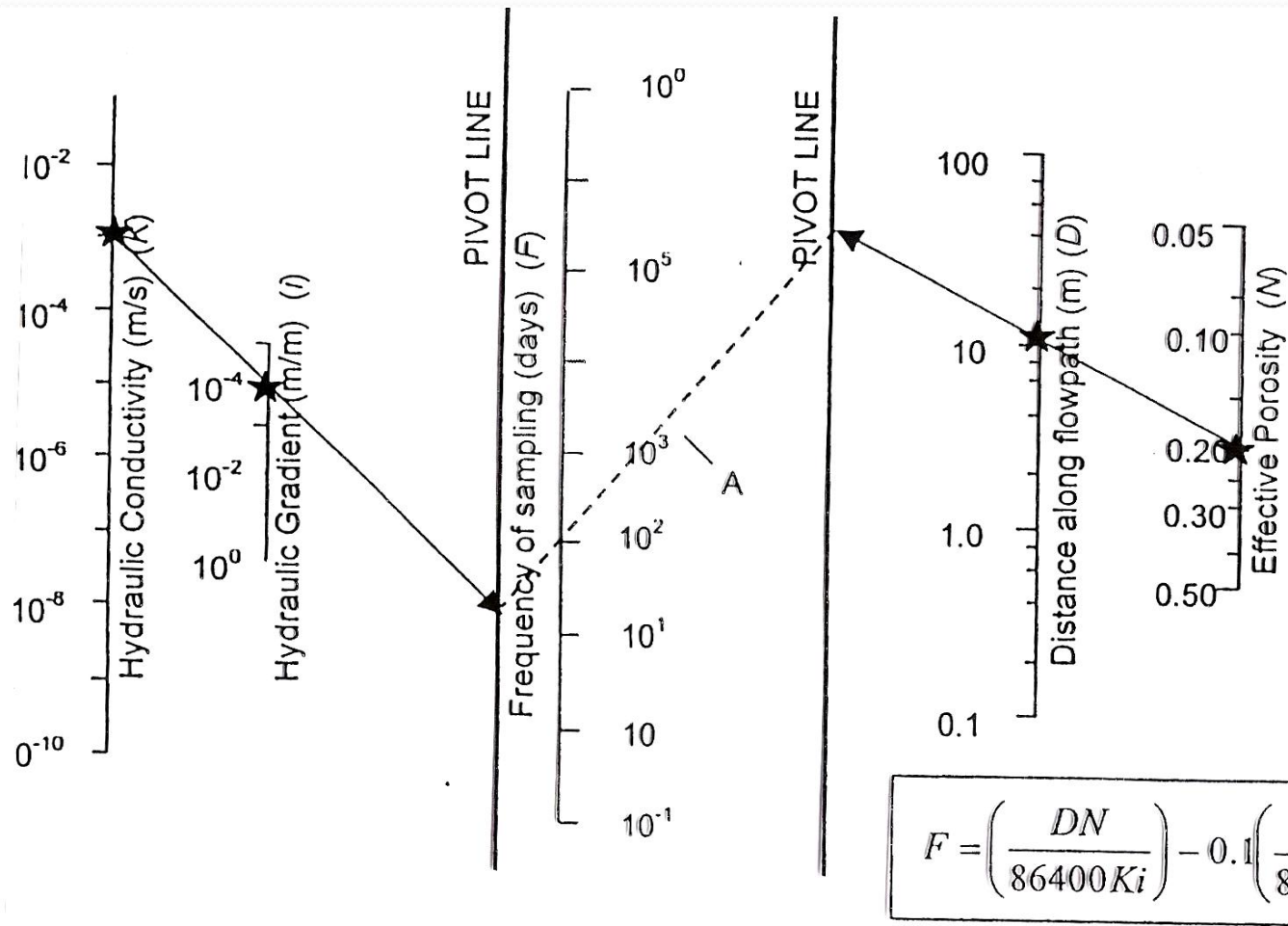
Terénne merania a analýzy

- meranie hladiny a hĺbky vrtu
- teplota vody
- elektrolytická vodivosť
- pH
- obsah rozpusteného kyslíka
- hodnota oxidačno - redukčného potenciálu
- KNK a ZNK
- vizuálne a senzorické posúdenie vzorky (zákal, pach, farba, prítomnosť nerozpustných častíc)

Odber vzoriek z technologických zariadení

Frekvencia vzorkovania

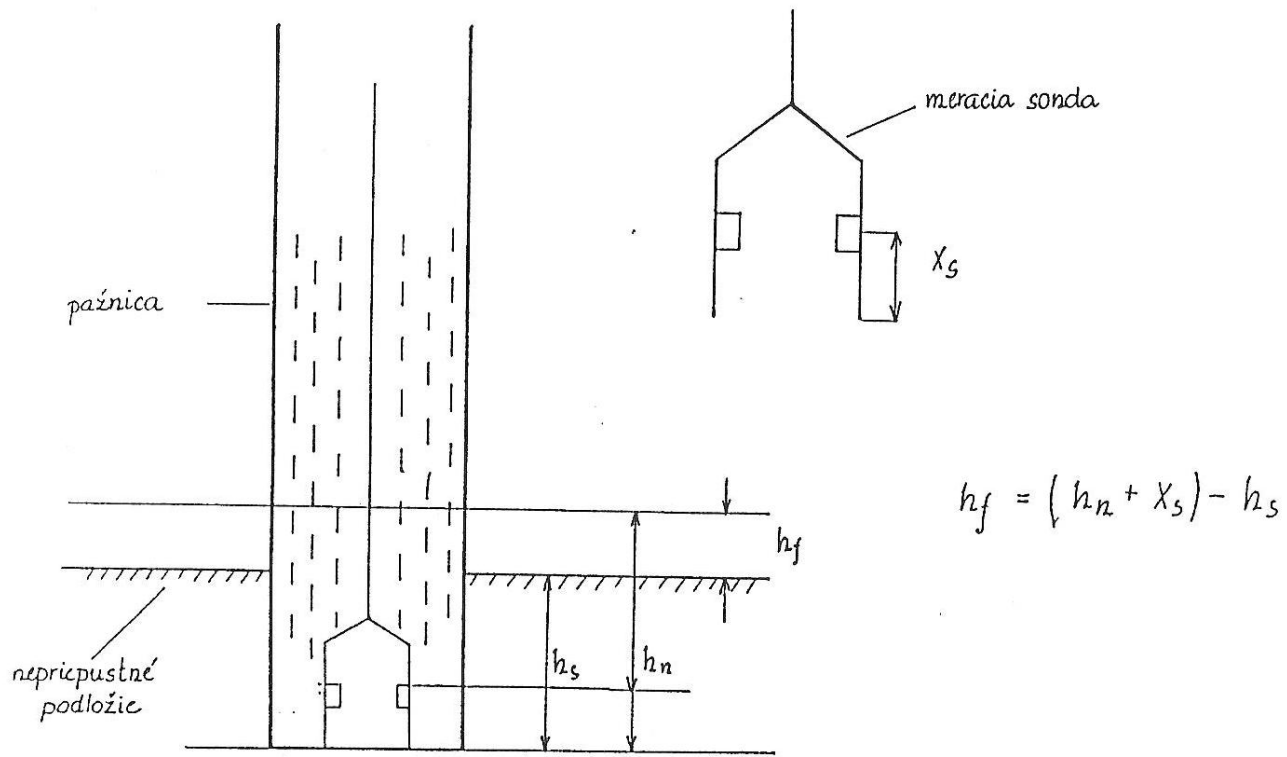

Meranie voľnej fázy

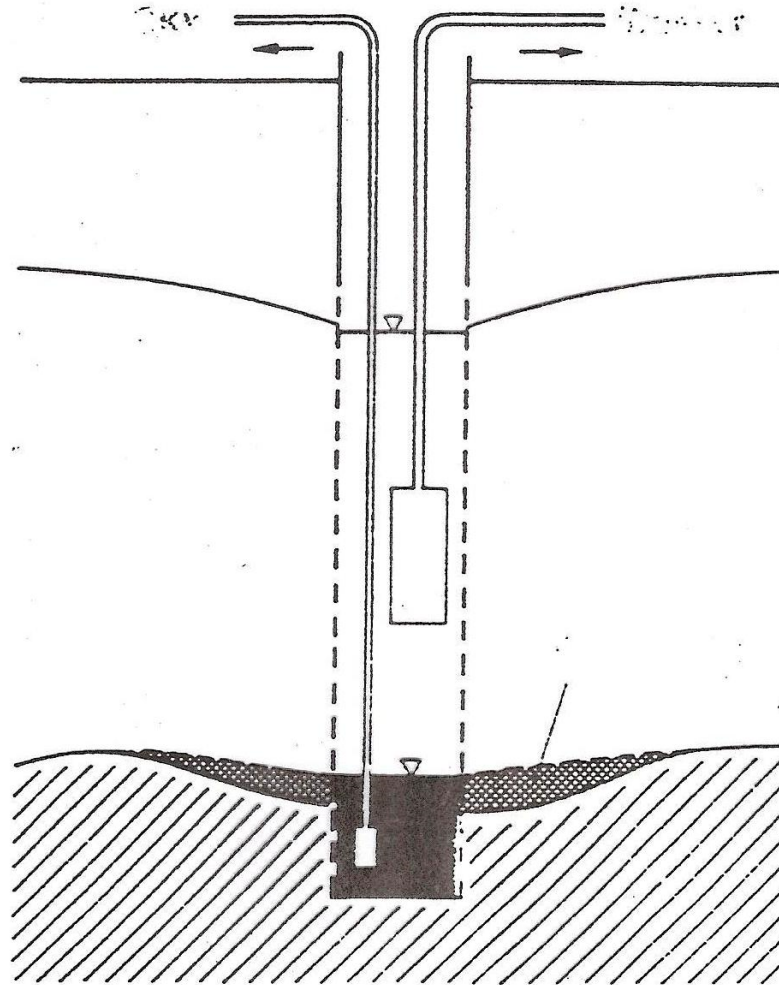
Na hladine podzemnej vody

- zariadenia odoberajúce vertikálny výrez ropnej látky a vody
- termistorové prístroje
- fotoelektrické prístroje
- plavákové prístroje
- vodivostné prístroje

Meranie na dne pásma nasýtenia

Vzorkovanie fázy na dne

Ďakujem za pozornosť.